

НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ, ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Маріан Тимошевська
Тарасівка*

У статті проаналізовано виховання дошкільника за допомогою народних рухливих ігор. Розкрито роздуми К. Ушинського стосовно використання фольклорної спадщини для виховання підростаючого покоління. Охарактеризовано фольклорні жанри. Вказано на шляхи їх застосування у дошкільному закладі.

Ключові слова: національне виховання, народна педагогіка, дошкільне виховання, дитина, народні рухливі ігри.

Постановка проблеми. В умовах сучасного соціально-культурного життя України одним із ключових напрямів удосконалення суспільства стало духовне відродження народних традицій. Стосується це насамперед такого феномену як виховання, котре здавна базувалось на народних традиціях. Усі спроби створити універсальний взірць виховання (стосується це і українського народу), а саме інтернаціоналізувати його, не витримали випробування часом, доводячи тим самим істинність національного виховання. Багато в чому воно базується на народних іграх.

Ми погоджуємось із твердженням І. Бабій, що дошкільний вік - найважливіший період людського життя, справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, яким було виховання дошкільника - значною мірою залежить якою людиною стане сьогоднішня дитина [1, с. 8]. Тому на наш погляд, дошкільний вік є сприятливим для впровадження національного виховання засобами народних рухливих ігор. В дошкільному віці відбувається первинна соціалізація особистості, яка перебуває на ранній стадії своєї життєдіяльності. Дитина ще обмежена в соціальному житті, тому засоби народних ігор допоможуть сформувати особистість дитини, прийняти

соціальні цінності, встановити зв'язки з культурним простором. Дошкільне виховання повинно допомогти дитині формувати і використовувати набутий соціальний досвід, сприяти формуванню навичок духовного сприйняття народно-культурної спадщини. Результат національного виховання ми вбачаємо у набутті дошкільниками соціального досвіду, успадкуванні духовних скарбів українського народу, досягненні високої культури міжнаціональних взаємин, формуванні особистісних рис громадянина. Як показує практика, надбання народної педагогіки сприймаються дітьми з великою цікавістю, живо, емоційно. Народні прислів'я, приказки, казки, скоромовки в образній і ритмічній формі відображають реальне життя у всьому його різноманітті: побуті, суспільних явищах, праці, людських взаємовідносинах.

Аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі над проблемою української національної педагогіки працюють як педагоги-теоретики, так і педагоги-практики. У своїх працях вони розкривають теоретичні засади народознавства, методику ознайомлення дошкільників з українською культурою. Серед них: А.Богуш, Н.Лисенко, Н.Рогальська, Є.Сявавко. Також ряд досліджень присвячений вивченню народності у спадщині К.Д.Ушинського: Н.Калита («Народність як основоположний принцип виховного ідеалу (за К.Ушинським)»), Л.Юда («Проблеми народної педагогіки у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського»). Інші дослідники порушують проблему дошкільного виховання у творчому доробку педагога: В.Харченко («Проблема дошкільного виховання в творчій спадщині К.Д.Ушинського»), В.Пікінер («Розвиток педагогічних ідей К.Д.Ушинського у практиці сучасного дошкільного закладу»). Ознайомившись із вище вказаними джерелами ми прийшли до висновку: відсутнє узагальнююче дослідження, яке б дозволило комплексно проаналізувати дану проблему. Тому метою нашої статті буде аналіз всебічного впливу народних рухливих ігор на національне виховання дошкільника.

Виклад основного матеріалу. Народна педагогіка стала джерелом творчості для багатьох відомих педагогів. К. Д. Ушинський разом з О. Духновичем ввели в науковий обіг цей термін. А саме поняття «етнопедагогіка», тобто наука, що вивчає народну педагогіку, з'явилося у 70-х роках ХХ століття. К. Ушинський став одним із перших, хто зрозумів виховуючу силу народної педагогіки. Тому не випадково принцип народності став одним із центральних принципів його педагогічної концепції, який він теоретично обґрунтував у своїй праці «Народність у громадському вихованні». Слід зазначити, що вчення про народність було головним елементом національного відродження у ХІХ столітті [1, с. 8-15].

За твердженням педагога, «...виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу...», а також «...виховання, коли воно не хоче бути безсилим, повинно бути народним...» [5, с. 100].

Провідними засобами народної педагогіки, що сприяють формуванню світогляду дитини, на думку вченого, стали: рідна мова та культурно-історичні традиції. Завдяки ним і концентрується народна мудрість в образно-емоційних узагальненнях, забезпечуючи вплив на особистість дитини. Велике значення вчений приділяв вивченню історії народу, рідної мови, й особливо фольклору. Педагог писав: «З уст народу ллється чудова народна пісня, з якої черпають своє натхнення і поет, і художник, і музикант; чується влучне, глибоке слово, в яке, за допомогою науки і дуже розвиненої думки, вдумуються філолог і філософ та дивуються глибин і й істині цього слова» [6, с. 336].

К.Ушинський розглядав рухливу народну гру як «вікно», через яке можна показати дітям той чи інший бік життя народу. Він чудово усвідомлював його виховуючу силу. Адже з покоління в покоління завдяки народній творчості передавались морально-етичні норми поведінки. Педагог

пропонував використання скарбів народної творчості для навчання дітей, оскільки він вважав, що навчання має бути виховуючим [5, с. 26].

Гра досить рано входить у життя дітей - уже на першому році життя. «Дитина, граючи, живе, - писала Н. Лубенець, - і, живучи, грає». Діти будь-якого віку знайдуть собі гру до смаку. Добираючи її, слід враховувати вік дітей, чітко визначати мету кожної гри. Дітям старшого дошкільного віку в житті доступні й складніші хороводні ігри з текстом для співу: «Галя по садочку ходила...», «Калина», «Я лисичка, я сестричка», «Ой у перепілки...», «Жили у бабусі...». Це є характерною особливістю української народної гри. Наприклад, гра «Галя по садочку ходила».

Посередині кімнати або майданчика поставлено два стільчика спинками один до одного. На одному стільчику квітка, це - «садок». Діти стоять у колі, одна дитина (Галя) з хусточкою в руках стоїть біля квітки.

На слова:

Галя по садочку ходила,
Хусточку біленьку загубила,
Ходить по садочку, блукає,
Хусточку біленьку шукає

діти йдуть по колу вліво. Галя ходить усередині кола біля квітки і на слово «згубила» залишає хустинку на стільчику, біля квітки, а сама переходить на другу сторону, до сидіння стільчика, й удає, що шукає хустинку. Потім сідає на стілець.

На слова:

Не журися, Галю - серденько,
Ми знайшли хустинку біленьку,
У садочку, біля малини,
Під зеленим листом тернини

діти йдуть по колу вправо і зупиняються. Одна дитина, визначена вихователькою, підходить до стільчика з квіткою, бере хустинку і промовляє:

Ти, Галю, хустину не шукай, Хто знайшов, відгадай!

Якщо Галя, не оглядаючись, відгадає голос дитини, вони міняються місцями. Гра повторюється.

Народні ігри для дітей старшого дошкільного віку можна поділити на кілька груп [4, с. 109].

До першої групи належать рухливі ігри з текстом-діалогом: «Кози», «Панас», «Чорне - біле», «Гуси», «У гусей», «Жмурки», «Квочка», «Крук», «Сірий кіт», «Залізний ключ» та ін. Наприклад, гра «Жмурки».

Лічилкою обирають Водія, зав'язують йому очі хустинкою, виводять на середину кімнати і звертаються до нього з такими словами:

- Водій, Водій! На чому стоїш?
- На бочці.
- Що в бочці?
- Квас!
- Лови курей, та не нас.

Водій починає ловити і кого з гравців спіймає, той і стає Водієм.

До другої групи належать хороводні ігри зі співом. Текст цих ігор ознайомлює дітей з трудовими процесами, із звичаями українського народу. Це такі ігри, як «Соловейко-сватку», «А ми просо сіяли, сіяли...», «Мак», «Задумала бабусенька» та ін.

Наступну групу становлять ігри розважального характеру, в яких відбито народні звичаї. Це ігри «Ягілочка», «Чий вінок кращий?», «Ходить Гарбуз по городі», «Як у нас біля воріт», «Ой є в лісі калина», «Ой на горі жито» та ін.

Чимало народних ігор стануть у пригоді вихователю для закріплення звуковимови, звуконаслідування. Серед них: «У волосянку», «Рядки», «Гуси», «Ку-ку, ку-ку, птичко мала», «Прослужив я в пана рік», «Задумала бабусенька», «Довгоносий журавель» та ін.

Наприклад, із старшими дітьми для вправління у вимові голосних звуків та регулювання сили голосу можна запропонувати їм гру «У волосянку».

Троє-четверо дітей разом з вихователькою домовляються, які голосні звуки вони тягнутимуть. Потім співають:

Ой нумо, братці, волосянки тягти,
А хто не дотягне, того за руки тягни.

І всі тягнуть о або у (а, є, і, и, ю, я, е). Хто зупиниться, того й тягнуть за руку. Гра починається спочатку.

Або хороводна гра «Довгоносий журавель», у тексті якої передбачено багаторазове повторення слів «журавель», «сякий-такий» та інших слів з важкими звуками. Перед початком гри з допомогою лічилки діти обирають Журавля. Лічилку доцільно підібрати також із звуком «ж»:

Джинджик, джинджик, Джинджирички.
На джинджику черевички,
Жакеточка, шапочка.
Добрий вечір, дівчаточка.
Раз, два, три-вийди ти.

Після цього діти стають у коло, посередині якого стоїть Журавель. Діти ходять по колу, водять хоровод і співають пісню:

Унадився журавель, журавель
До бабиних конопель, конопель...

Дитина, наслідуючи журавля, ходить у середині кола на носках, високо піднімаючи прямі ноги. На приспів дитина-журавель стоїть у колі, махає руками, як крилами, зупиняється і присідає, ніби їсть коноплі.

Сякий-такий журавель, журавель,
Сякий-такий довгоносий,
Сякий-такий журавель, журавель,
Такий-такий довгоногий,
Конопельку поїдає ...

На приспів діти в колі зупиняються, тупають ногами, показують, який довгоносий і довгоногий журавель і як він поїдає коноплі (при цьому присідають). На слова:

А я того журавля уловлю, уловлю,

Сіттю крила обів'ю, обів'ю...

діти підводяться, роблять кілька кроків до центра й на слово «ловлю» різко нахиляються, ніби ловлять, а Журавель, помахуючи крилами, «перелітає» з однієї частини кола в іншу. На слова приспіву діти роблять ті самі рухи, які описано раніше. На слова:

Щоб він більше не літав, не літав,

Конопельки не щипав, не щипав...

Журавель літає в колі, а діти, стоячи на місці, приплескують і притупують. На приспів вони повторюють ті самі дії, що й раніше. Після закінчення пісні усі кажуть «киш», плещуть у долоні і злегка нахиляються до Журавля, ніби женуть його, і Журавель вилітає з кола.

Народній грі можна присвятити окреме заняття, на якому в формі гри пояснити значення професій, про які йдеться у тексті гри, заучити текст гри, розподілити ролі, проказати діалог, а потім уже грати [4, с. 108].

Народні рухливі ігри в дитячому закладі проводяться в ранковій годині, на прогулянці, в другій половині дня. Вони також входять до складу занять з усіх розділів програми, ними бажано закінчувати заняття для піднесення емоційного тону дитини. Без народної рухливої гри не може обійтись жодне народне свято чи розвага. «Для того, щоб це животворне джерело не замулювалося, - пише В. Скуратівський, - не згасали його пульсуючі водограї, котрі повсякчас погамовують духовну спрагу, приносять нам радість і здоровий дух, мусимо бути ревними оберігачами наших кращих народних традицій, серед яких уособне місце посідають дитячі ігри і яким відведена самою природою виняткова роль у вихованні наших дітей» [2, с. 104].

На наш погляд, доцільним є застосування народних рухливих ігор до виховання дошкільника як у сім'ї, так і в дошкільних закладах. Вміле звертання до народних рухливих ігор у виховній роботі дає змогу забезпечити тісний контакт дошкільного закладу з сім'єю. Завдяки цьому

життя в дитячому садку набирає звичного для дитини домашнього характеру, що допомагає реалізувати наступність і взаємозв'язок у вихованні дошкільників батьками та педагогами. Адже оптимальне формування особистості дитини можливе за умови міцних педагогічних позицій родинно-суспільного виховання. Тоді дошкільнята зростають, засвоївши духовні надбання народу, продовжуючи національні традиції, а також суспільно-побутову культуру. Народна творчість в такому випадку стане ефективним шляхом розвитку мовлення дошкільника, його інтелектуального виховання і загалом психічного розвитку дитини, збагачення її емоційно-чуттєвого та когнітивного досвіду. Завдання вихователя - зацікавити дітей загадками, казками, прислів'ями, навчити розуміти їх зміст, ввести в життя дітей забавлянки, колискові, вчити повторювати за дорослими тексти народних рухливих ігор. Вихователь має дбати, щоб дитина дедалі більше вступала в духовне володіння тими скарбами рідного слова, котрі вона засвоїла лише наслідуванням, напівсвідомо, механічно, через що і вживає їх часто не знаючи справжнього, точного значення вживаних нею слів і зворотів. Для занять потрібно добирати описові загадки, прості за змістом і формою, невеликі колискові, пісеньки, з численними повторами, емоційно-образною лексикою.

На сьогоднішній день, введення народних рухливих ігор передбачене у дошкільній програмі «Українське дошкільля» (укладачі О. Дідух та о. Білан) у розділі «Рідний край», а також у Концепції дошкільного виховання в Україні у змісті і засобах національного виховання [3, с. 99]. Однак на наш погляд, у налагодженні національного виховання корисно було б використовувати у практиці дошкільних закладів погляди К. Ушинського, оскільки в його педагогічній спадщині міститься ціла низка цінних методичних вказівок стосовно застосування національного виховання для роботи з дітьми.

Література:

1. Бабій І. Моральне виховання дошкільника засобами народної педагогіки / Збірник наукових праць. Частина 2.- Умань, 2009.- С.8-15.
2. Історія дошкільного виховання: Хрестоматія. - Вища школа. - К.,1990.- 423 с.
3. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля // Лисенко Н., Кирата Н. Педагогіка українського дошкілля.- К., 2006.- 302 с.
4. Пікінер В. Використання ідей К. Д.Ушинського та художніх текстів у роботі з дітьми / Гуманізація навчально-виховного процесу Слов'янськ, 2006.- С. 103-106.
5. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах: т.1. / К. Ушинський. — К., 1983. — 488 с.
6. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах: т.2. / Ушинський К. — К., 1983. —359 с.
7. Харченко В. Проблема дошкільного виховання в творчій спадщині К.Д. Ушинського // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Випуск 56. Серія: педагогічні науки: Збірник. - Чернігів: ЧДПУ, 2008.- С.58-64.

В статтє проанализированы воспитание дошкольника с помощью народных подвижных игр. Раскрыты размышления К. Ушинского по использованию фольклорного наследия для воспитания подрастающего поколения. Охарактеризованы фольклорные жанры. Указано на пути их применения в дошкольном учреждении.

Ключевые слова: национальное воспитание, народная педагогика, дошкольное воспитание, ребенок, народные подвижные игры.